

Таким чином, український законодавець активно сприяє охороні основ національної безпеки України шляхом встановлення нових, хоча й не завжди вдалих, кримінально-правових заборон у цій сфері.

Кузнецов В.В., професор кафедри кримінального права НАВС, к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю в державі. Існування кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці (ст. 135 Кримінального кодексу (КК) України) та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України), безперечно спрямовано на захист вказаних цінностей. Однак застосування вказаних кримінально-правових норм породжує численні дискусії.

Сьогодні у правозастосуванні особливо гостро постає питання відмежування вказаних складів злочинів. Теорії кримінального права відомі відмінності в ознаках об'єктивної та суб'єктивної сторін складу злочину, об'єкта й суб'єкта складу злочину. Найбільш важливою відмінністю визначається саме вид суб'єкта складу злочину. Загальноприйнятою в теорії кримінального права є позиція, що за ст. 135 КК України суб'єкт злочину спеціальний – лише фізичні осудні особи, які: 1) зобов'язані були піклуватися про потерпілого та мали можливість надати йому допомогу, тобто особи, які зобов'язані за законом чи іншим нормативним актом, а також цивільно-правовим договором надавати допомогу вказаним особам (перший вид суб'єкта злочину); 2) поставили потерпілого в небезпечний для життя стан (другий вид суб'єкта злочину). За ст. 136 КК України

суб'єкт злочину загальний – лише фізичні осудні особи, на яких покладений обов'язок лише КК України.

Для того, щоб чіткіше зрозуміти цю відмінність науковці виробили таке правило: якщо обов'язок суб'єкта надавати допомогу потерпілому передбачений іншим нормативним актом чи договором (зовнішній від КК України обов'язок), то відповідальність настає за ст. 135 КК України; якщо обов'язок суб'єкта надавати чи викликати допомогу потерпілому передбачений саме законом про кримінальну відповідальність (внутрішній обов'язок), то відповідальність настає за ст. 136 КК України.

Однак буквальне тлумачення ознак суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 135 КК України дозволяє зробити висновок про те, що особа повинна бути, зокрема піклувальником. Звернемося до Цивільного кодексу (ЦК) України та визначимо, що таке піклування, хто може бути піклувальником й щодо яких осіб воно застосовується. Згідно ч. 1 ст. 55 ЦК України, піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Коло осіб щодо яких може бути встановлено піклування передбачено в ч. 1 ст. 59 ЦК України: «піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена». Піклувальник призначається переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки піклувальника (ч. 4 ст. 63 ЦК України). При цьому не заперечується, що це може бути й інша особа. Згідно ч. 2, 4 ст. 60 ЦК України, суд встановлює піклування над фізичною особою і призначає піклувальника за поданням органу опіки та піклування.

Тобто, якщо керуватися тільки цивільним законодавством, то застосування ст. 135 КК України значно звужується: потенційний суб'єкт злочину (перший вид) повинен бути

призначений судом піклувальником, а потерпілим може бути неповнолітня особа, яка є сиротою або позбавлена батьківського піклування, та особа, цивільна дієздатність якої обмежена. Існуючі в теорії кримінального права тлумачення суб'єкта злочину та потерпілого від злочину за ст. 135 КК України, як було зазначено, розширюють поняття «піклування». Таке тлумачення положень закону є допустимим, але породжує різні тлумачення.

Тому, на наш погляд, слід пригадати положення Закону України «Про екстрену медичну допомогу» від 5 липня 2012 р. У ч. 3 ст. 3 вказаного закону, зазначено, що «у разі виявлення людини у невідкладному стані, яка не може особисто звернутися за наданням екстреної медичної допомоги ... на місці події громадянин України або будь-яка інша особа, які виявили таку людину, зобов'язані: негайно здійснити виклик екстреної медичної допомоги або повідомити про виявлену людину ...; за можливості надати виявленій людині у невідкладному стані необхідну допомогу, у тому числі шляхом перевезення такої людини до найближчого до місця події відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги чи іншого закладу охорони здоров'я ...».

Тобто норми цього закону передбачають, так званий «зовнішній», обов'язок кожної особи надавати допомогу. Якщо керуватися розширеним тлумаченням поняття «піклування», то втрачається сенс від існування ст. 136 КК України. Нечасте застосування вказаної норми (аналіз судової практики свідчить про засудження винних, як правило, коли вони стають свідками вчиненого насильницького злочину проти потерпілого та не надають йому у подальшому допомоги) й раніше викликало сумніви щодо доцільності її існування. Тому такий підхід однозначно передбачає у перспективі декриміналізацію злочину, передбаченого ст. 136 КК України.

Більш вузьке тлумачення поняття «піклування» залишає можливість для застосування ст. 136 КК України. Однак при цьому потребує уточнення в теорії кримінально-правової науки поняття суб'єкта злочину за ст. 135 КК України.

На підставі вищевикладеного, пропонуємо суб'єктом злочину за ст. 135 КК України визнавати: по-перше, особу яка сама поставила потерпілого в небезпечний для життя стан; по-друге, особу, яка зобов'язана піклуватися про іншу особу (потенційного потерпілого). До таких осіб відносяться особи, які офіційно визнані піклувальниками згідно цивільного (ч. 4 ст. 63 ЦК України) або сімейного законодавства (ч.1 ст. 55 (дружина та чоловік), ч. 2 ст. 150 (батьки), ч.1 ст. 172 (повнолітній син чи дочка), ст. 264 (внуки, правнуки; повнолітні брати, сестри, пасинки, падчерки; особи, які проживали однією сім'єю з особою, яка потребує піклування, до досягнення повноліття) Сімейного кодексу України). Інші випадки про які зазначено в теорії кримінального права не охоплюються поняттям «піклування» (зокрема, це стосується договору довічного утримання).

Кушакова-Костицька Н.В., к.ю.н.,
с.н.с., заслужений юрист України

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВопорушення: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Сьогодні як ніколи постає питання створення нової інформаційної парадигми – на рівні глобальному і на рівні конкретної країни. Адже вирішення проблеми інформаційної безпеки в умовах побудови інформаційного суспільства гарантує державі певну політичну і соціально-економічну стабільність. Враховуючи розвиток інформаційних та медійних технологій і його наслідки, зокрема, в українському суспільстві, виникає ситуація, коли йдеться вже не просто про інформаційні правопорушення, а навіть про інформаційні злочини.

Яким же чином можна регулювати Інтернет та інші види медіа-простору в умовах «світу без кордонів», щоб уникнути інформаційної злочинності? За якими критеріями можна ідентифікувати «інформаційного злодія», де є межа між «інформаційним злодієм» та «інформаційним правопорушником»?